

शोधनिर्देशक डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतम

नयाँ घर उपन्यासको पात्रविधान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर अन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको

दसौं पत्रको ऐच्छिक

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

लक्ष्मण श्रेष्ठ

विश्वविद्यालय क्याम्पस

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६९

नयाँ घर उपन्यासको पात्रविधान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर अन्तर्गत

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको

दसौं पत्रको ऐच्छिक

प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

लक्ष्मण श्रेष्ठ

विश्वविद्यालय क्याम्पस

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६९

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री लक्ष्मण श्रेष्ठले नयाँ घर उपन्यासको पात्रविधान, शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा परिश्रमपूर्वक तयार गर्नुभएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यबाट सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०६९/१२/१५

.....
डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतम
(सह प्राध्यापक)
शोधनिर्देशक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर
काठमाडौं ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर

मिति: २०६९/१२/२२

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र श्री लक्ष्मण श्रेष्ठले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको नयाँ घर उपन्यासको पात्रविधान शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन-समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम (विभागीय प्रमुख)
२.	सह प्रा. डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतम (शोधनिर्देशक)
३.	प्रा. डा. पारसमणि भण्डारी (बाह्य परीक्षक)

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले स्नातकोत्तर तहको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु सह-प्राध्यापक डा. लक्ष्मणप्रसाद गौतमका कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ। यो शोधपत्र तयार गर्ने सन्दर्भमा आइपरेका विभिन्न समस्या र अड्चनहरूसँग जुध्ने प्रेरणा दिँदै सही पथप्रदर्शन गराएर अधि बढ्न उत्प्रेरित गरी आफ्ना कतिपय व्यावहारिक कार्यहरूलाई पन्छ्याएर कुशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनुभएकोमा उहाँप्रति म हार्दिक कृतज्ञता एवम् श्रद्धा व्यक्त गर्दछु।

शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा आफ्ना विविध कार्य व्यस्ततालाई पर्वाह नगरी आफ्नो अमूल्य समय निकाली निर्देशन, सुझाउ तथा सल्लाह दिई उत्प्रेरित गर्नुहुने सम्पूर्ण गुरुवर्ग तथा प्रस्तुत विषयमा शोधकार्य गर्ने अवसर जुटाउने नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु। यसका साथै आवश्यक सल्लाह दिई सहयोग गर्ने उपन्यासकार आहुतिप्रति आभारी छु।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिने त्रि.वि.केन्द्रीय पुस्तकालय, कीर्तिपुरप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु। यसरी नै आर्थिक र व्यावहारिक समस्यासँग सङ्घर्ष गर्दै आफ्नो अमूल्य श्रम र पसिना खर्चेर मेरो अध्ययनलाई यस अवस्थामा ल्याइपुऱ्याउने पिता हरिकृष्ण श्रेष्ठ र माता सन्तु श्रेष्ठप्रति म आजीवन ऋणी छु। आफूले व्यावहारिक बोझ थामेर मलाई यस अवस्थासम्म पुऱ्याउन मरिमेट्ने जीवनसाथी सुनिता श्रेष्ठप्रति म हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु। त्यसैगरी प्रस्तुत शोधकार्यमा प्रत्यक्ष तथा परोक्षरूपमा सहयोग गर्नुहुने परिवारजन तथा सम्पूर्ण आत्मीय मित्रहरूप्रति पनि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु र शुद्धसँग टड्कन गरिदिने मित्र श्री सुदीपप्रसाद गौतमप्रति आभार प्रकट गर्दछु।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरसमक्ष पेस गर्दछु।

मिति: २०६९/१२/१३

.....

(लक्ष्मण श्रेष्ठ)

स्नातकोत्तर तह

शैक्षिक सत्र २०५९/६०

नेपाली केन्द्रीय विभाग

विषयसूची

शोधनिर्देशकको मन्तव्य	ख
स्वीकृतिपत्र	ग
कृतज्ञताज्ञापन	घ
सङ्क्षेपीकृत् शब्दसूची	भ
परिच्छेद एक : शोध परिचय	१-४
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ शोधपत्रको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधकार्यको औचित्य र महत्व	३
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन	३
१.७ सामग्री सङ्कलन विधि	४
१.८ शोधविधि	४
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा	४
परिच्छेद दुई : उपन्यासको सैद्धान्तिक परम्परा	५-१५
२.१ परिचय	५
२.२ उपन्यासका तत्वहरू	६
२.२.१ संरचना	६
२.२.२ कथावस्तु र कथानक	७
२.२.२.१ कथानकको स्रोत	७
२.२.२.२ कथानकका आवश्यक उपकरणहरू	८
२.२.२.३ कथानकको आङ्गिक विकास	८
२.२.२.४ कथानकको ढाँचा	८

२.२.३ चरित्र र चरित्रचित्रण	८
२.२.३.१ लिङ्गका आधारमा	९
२.२.३.२ प्रवृत्तिका आधारमा	९
२.२.३.३ कार्यका आधारमा	९
२.२.३.४ स्वभावका आधारमा	१०
२.२.३.५ जीवनचेतनाका आधारमा	१०
२.२.३.६ आसन्नताका आधारमा	१०
२.२.३.७ चरित्रचित्रणप्रविधि	१०
२.२.४ भाषाशैली	१०
२.२.५ परिवेश	११
२.२.६ उद्देश्य	१२
२.२.७ दृष्टिबिन्दु	१३
२.२.८ प्रतीक र बिम्ब	१४
२.२.९ गति र लय	१४
२.२.१० शीर्षकप्रयोग	१४
२.२.११ सारवस्तु	१५
परिच्छेद तीन : आहुतिको औपन्यासिक यात्रा र प्रवृत्ति	१६-२८
३.१ परिचय	१६
३.२ नयाँ घर उपन्यासका आधारमा उपन्यासकार आहुतिको उपन्यासकारिता	१७
३.३. नयाँ घर उपन्यासका आधारमा उपन्यासकार आहुतिका औपन्यासिक प्रवृत्तिहरू	१९
३.३.१ शोषक शोषितको चरम रूप देखाउने प्रवृत्ति	१९
३.३.२ थिचोमिचोको विरोध	२०
३.३.३ द्वन्द्वात्मकता	२२

३.३.४ वर्गसङ्घर्ष	२३
३.३.५ श्रम र सङ्घर्षको समर्थन	२३
३.३.६ महिलामाथि शोषणको विरोध	२४
३.३.७ परम्परागत धार्मिक कुसंस्कार र अन्धविश्वासको विरोध	२५
३.३.८ साम्राज्यवाद तथा विस्तारवादी विरोधी चेतना	२५
३.३.९ प्रेम, विवाह र यौनसम्बन्धी नवीन चेतना	२६
३.४ निष्कर्ष	२७
परिच्छेद चार : नयाँ घर उपन्यासको पात्रविधान	२९-६४
४.१ परिचय	२९
४.२. औपन्यासिक तत्वका आधारमा नयाँ घर उपन्यासका पात्रहरूको वर्गीकरण	३१
४.२.१. लिङ्गका आधारमा	३१
४.२.२. कार्यका आधारमा	३२
४.२.३. प्रवृत्तिका आधारमा	३२
४.२.४. आसन्नताको आधारमा	३३
४.२.५. आबद्धताका आधारमा	३३
४.२.६. जीवनचेतनाका आधारमा	३३
४.२.७. स्वभावका आधारमा	३४
४.३ नयाँ घर उपन्यासका प्रमुख पात्रहरू	३५
४.३.१ सूर्यबहादुर	३५
४.३.२ सिलसिला महर्जन	३८
४.४. नयाँ घर उपन्यासका सहायक पात्रहरू	४२
४.४.१ किरण	४२
४.४.२ लालसिंह	४४

४.४.३ प्रकाश	४६
४.४.४ विन्तिदेवी श्रेष्ठ	४८
४.४.५ दिदी (शोभा)	४९
४.४.६ मीत (रामकृष्ण महर्जन)	५१
४.४.७ सन्देश	५३
४.४.८ क्षितिज	५४
४.४.९ शान्ति शर्मा	५५
४.४.१० लुमडीप्रसाद पौडेल	५६
४.४.११ अन्य सहायक पात्रहरू	५९
४.५ नयाँ घर उपन्यासका गौण पात्रहरू	६०
परिच्छेद पाँच : उपसंहार तथा निष्कर्ष	६५
सन्दर्भसूची	७०

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

मा.वि.	- माध्यमिक विद्यालय
गा.वि.स.	- गाउँ विकास समिति
पृ.	- पृष्ठ
त्रि.वि.	- त्रिभुवन विश्वविद्यालय
सं.	-संस्करण
वि.सं.	-विक्रमसंवत्